

Θεωρίες Πολεοδομικού Σχεδιασμού

Διδακτική ομάδα: Ελένη Ανδρικοπούλου, Γρηγόρης Καυκαλάς
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

8^ο Μάθημα

Αστικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο της πολιτικής
συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(Μέρος Β: Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN I και II)

Εισήγηση: Ελένη Ανδρικοπούλου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

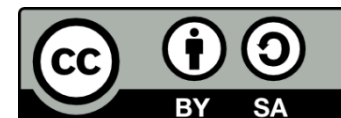

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΣΚΟΠΟΪ

Η Ελλάδα επηρεάστηκε πολλαπλά από την αστική πολιτική που αναπτύχθηκε σταδιακά στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παρουσίαση εξετάζει τις αστικές παρεμβάσεις που σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής και παρακολουθεί την εξέλιξή τους.

Στην ενότητα αυτή θα εξετάσουμε την

«Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN»

και τις αστικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της στις προγραμματικές περιόδους 1994-1999 και 2000-2006.

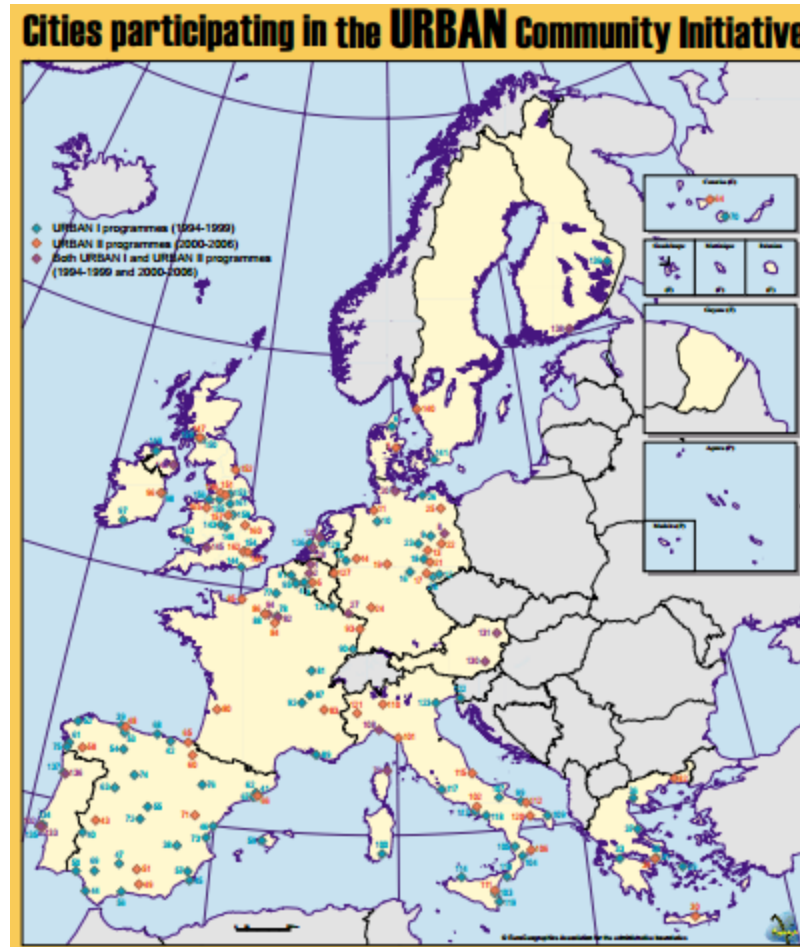

Η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN

- Η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN (118 προγράμματα την πρώτη περίοδο 1994-99 και 70 τη δεύτερη 2000-06) εφαρμόστηκε με κοινούς κανόνες σε όλες τις χώρες. Τα προγράμματα επικεντρώθηκαν στις αστικές συνοικίες που βρίσκονταν σε κρίση, δηλαδή σε περιοχές των πόλεων περιορισμένης έκτασης που αντιμετώπιζαν προβλήματα υποβάθμισης.
- Επιλέξιμες περιοχές ήταν οι συνοικίες που είχαν υψηλό ποσοστό ανεργίας, κακής ποιότητας υποδομές, κακές συνθήκες κατοικίας και έλλειψη κοινωνικού εξοπλισμού.
- Τα προγράμματα URBAN επιδίωξαν μια ολοκληρωμένη αλλά και με «εδαφική» διάσταση προσέγγιση, η οποία συνδυάζει δράσεις αστικής ανάπτυξης με ενέργειες για το ανθρώπινο δυναμικό – τις κοινωνικά αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες κάθε συγκεκριμένης περιοχής.

Πόλεις που συμμετέχουν στην κοινοτική πρωτοβουλία URBAN

1. Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN I (1994-1999)

Ο αρχικός σχεδιασμός της URBAN I (1/3)

Στόχος: η αναζήτηση λύσεων για το σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα της κρίσης πολυάριθμων αστικών συνοικιών.

Το πρόβλημα: στις περιοχές αυτές δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, όπου οι κακές συνθήκες ζωής επιβαρύνουν τα άτομα, ενώ οι κοινωνικές εντάσεις που δημιουργούνται από την απουσία οικονομικής προοπτικής αντανακλούν στην αρνητική στάση των κατοίκων απέναντι στο περιβάλλον στο οποίο ζούνε.

Η καινοτομία της URBAN είναι η προσπάθεια να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος και να επιβεβαιωθεί η αξία του ατόμου μέσω του περιβάλλοντος στο οποίο ζει. Οι γειτονιές αυτές πρέπει να αποκτήσουν ένα περιβάλλον, το οποίο να δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη των ατόμων που κατοικούν σε αυτό. Για το σκοπό αυτό υποστηρίζει δράσεις σε δύο άξονες:

- *κοινωνική και οικονομική εξυγίανση και*
- *βελτίωση των υποδομών και του αστικού περιβάλλοντος.*

Ο αρχικός σχεδιασμός της URBAN (2/3)

Η URBAN ακολουθεί μία **ολοκληρωμένη εδαφική προσέγγιση**:

- εφαρμόζει ένα ευρύ φάσμα έργων που συνδυάζουν την αναβάθμιση των παλαιών υποδομών με δράσεις κινητοποίησης της οικονομίας και της αγοράς εργασίας.
- έχει γεωγραφική εστίαση: Επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη περιοχή και επιτρέπει έτσι να βελτιστοποιηθούν και να αλληλοσυμπληρωθούν οι επιδράσεις των μέτρων,
- επιδιώκει την **ενσωμάτωση της περιοχής** στη συνολική ανάπτυξη της πόλης: Επιδιώκει τη βελτίωση της προσβασιμότητας και των επικοινωνιών και στην προσέλκυση επισκεπτών και ιδιωτικών επενδύσεων,
- προωθεί τη συμμετοχή των κατοίκων στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την εφαρμογή των προγραμμάτων: Επιδιώκει την επίλυση των προβλημάτων στη βάση και τη δημιουργία μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης και κοινωνικής συναίνεσης.

Ο αρχικός σχεδιασμός της URBAN (3/3)

Επιλέξιμες περιοχές είναι συνοικίες σε πόλεις άνω των 100.000 κατοίκων με υψηλό ποσοστό ανεργίας, κακής ποιότητας υποδομές, κακές συνθήκες στέγασης και έλλειψη κοινωνικού εξοπλισμού. Προτεραιότητα έχουν οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (Στόχος 1).

Τα **επιλέξιμα μέτρα** περιλαμβάνουν:

- υποστήριξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων (ενισχύσεις και υπηρεσίες στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δημιουργία εργαστηρίων, κ.ά.),
- δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο (κατάρτιση για ειδικές ανάγκες μειονοτήτων, προγράμματα για ανέργους, σχέδια που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης),
- κοινωνικές παροχές στους τομείς κοινωνικής πρόνοιας, υγείας, ασφάλειας (παιδικοί σταθμοί, κέντρα αποτοξίνωσης, πρόληψη της εγκληματικότητας),
- υποδομές και περιβάλλον σε σχέση με τα προηγούμενα μέτρα (αποκατάσταση κτιρίων, δημοσίων χώρων και εγκαταλειμμένων χώρων, πρόσβαση σε υπηρεσίες τηλεματικής, κ.ά.).

Τα ελληνικά προγράμματα της URBAN I 1994-1999

- Βόλος - Νέα Ιωνία
- Δυτική Θεσσαλονίκη
- Ερμούπολη
- Κερατσίνι - Δραπετσώνα
- Πάτρα
- Περιστέρι

URBAN I: ΒΟΛΟΣ – Ν. ΙΩΝΙΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.6: URBAN I - ΒΟΛΟΣ- Ν. ΙΩΝΙΑ

Περιγραφή της περιοχής - Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά: Ο Βόλος είναι μια μεσαίου μεγέθους πόλη με πληθυσμό 115.732 κατοίκους και με παράδοση στη βιομηχανία. Η περιοχή εφαρμογής έχει έκταση 1,8 km², πληθυσμό 8.120 κατοίκους και ανεργία 15%. Λόγω της παρατεταμένης βιομηχανικής κρίσης, η οικονομία βρίσκεται υπό πίεση με σημαντικές, αρνητικές, κοινωνικές και φυσικές επιπτώσεις. Η περιοχή εφαρμογής (περιέχονται γειτονικά τμήματα των δύο δήμων Βόλου και Νέας Ιωνίας) έχει επιπλέον προβλήματα απομόνωσης, ερειπωμένα βιομηχανικά κτίρια και άδεια οικόπεδα, συγκρούμενες χρήσεις γης και φαινόμενα διαρθρωτικής ανεργίας.

Στρατηγική: Η βασική στρατηγική αποσκοπεί στην αλλαγή του ρόλου της περιοχής με την προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων στρατηγικού χαρακτήρα που θα συνδέσουν τα κέντρα των δύο δήμων. Αυτό αναμένεται ότι θα αναβαθμίσει τις αστικές και περιβαλλοντικές συνθήκες της περιοχής, θα απορροφήσει αρκετή από τη σημερινή ανεργία και θα ενισχύσει την κοινωνική συνοχή.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Η αναδιάρθρωση της οικονομικής βάσης της περιοχής και η στήριξη της απασχόλησης θα στηριχθεί:
α) στη δημιουργία νέων και στη στήριξη των υπαρχουσών οικονομικών δραστηριοτήτων και β) στην υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Εξασφάλιση απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό: Κοινωνικές δράσεις: α) υποδομές ίσων ευκαιριών, β) επαγγελματική κατάρτιση ειδικών ομάδων (επαγγελματικές δεξιότητες), γ) προγράμματα υποστήριξης των γυναικών, δ) προγράμματα δημόσιας πληροφόρησης, ε) δραστηριότητες κοινωνικής ένταξης.

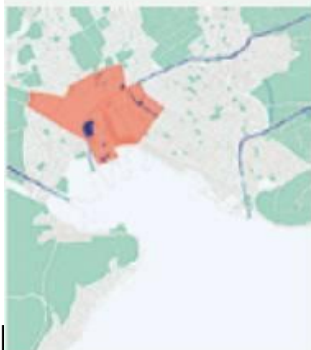
Βελτίωση δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής υποδομής: Αστικές εφαρμογές: α) αστικές βελτιώσεις, β) μετασχηματισμός των έρημων αστικών χώρων για κάλυψη αναγκών της γειτονιάς, γ) αποκατάσταση παλιών κτιρίων για εγκατάσταση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, δ) αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων, ε) στήριξη δράσεων για βελτίωση των χρήσεων γης.

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 12.051.000 ecu, Κοινοτική συμμετοχή: 8.701.000 ecu

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 11.509.166 ευρώ, Κοινοτική συμμετοχή 8.631.875 ευρώ

URBAN I: ΒΟΛΟΣ – Ν. ΙΩΝΙΑ

Πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα

Κέντρο νεολαίας και άθλησης πρώην κλωστοϋφαντουργείο Αδαμόπουλου

Κέντρο δημιουργικής απασχόλησης ΑμεΑ, πρώην εργοστάσιο παραγωγής στρουθόκαρπου

URBAN: ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.7: URBAN I - ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Περιγραφή της περιοχής: Η Θεσσαλονίκη είναι το διοικητικό, εμπορικό, βιομηχανικό, εκπαιδευτικό και πολιτιστικό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας. Το λιμάνι της εξυπηρετεί επιχειρηματικές δραστηριότητες σε όλα τα Βαλκάνια. Η περιοχή παρέμβασης (2.100 εκτάρια), γνωστή ως οι «δυτικές συνοικίες», έχει πληθυσμό 230.000 κατοίκους και βρίσκεται στα βορειο-δυτικά της πόλης, γύρω από το χείμαρρο Δενδροπόταμο. Την τελευταία δεκαετία η οικονομική δομή της περιοχής χτυπήθηκε σκληρά από την ύφεση με επακόλουθο η ανεργία να φτάσει 15-17%. Ακόμη, υπάρχουν σοβαρά φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού των μειονοτικών ομάδων που ζουν στην περιοχή, ενώ η ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος είναι εξαιρετικά φτωχή και επικίνδυνη για την υγεία (ρύπανση).

Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά: Ιστορικά, η περιοχή ήταν ο υποδοχέας των «βρόμικων» δραστηριοτήτων της πόλης (βιομηχανικές και μεταποιητικές μονάδες, εργατική κατοικία, στρατόπεδα, λαχαναγορά, σιδηροδρομικός σταθμός κ.ά.). Το χαμηλής ποιότητας οικιστικό απόθεμα στέγασε την πρώτη γενιά προσφύγων, πολιτικούς πρόσφυγες και ομάδες μειονοτήτων, οι οποίοι, όταν βελτιώθηκε η οικονομική τους κατάσταση, μετακινήθηκαν σε καλύτερες συνοικίες.

Στρατηγική: Γενικός στόχος είναι η αναζωογόνηση της τοπικής οικονομικής δομής, η καταπολέμηση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Αναζωογόνηση της τοπικής οικονομικής δομής: α) κέντρο επαγγελματικής στήριξης, β) υποστήριξη νέων μεικτών επιχειρήσεων (Τοπική Αυτοδιοίκηση - ιδιωτικός τομέας), γ) βελτίωση μέτρων υγείας και ασφάλειας στους χώρους εργασίας.

Εξασφάλιση απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό: Καταπολέμηση κοινωνικού αποκλεισμού: α) κέντρο προώθησης της κοινωνικής ένταξης ιδιαίτερων ομάδων (ταιγγάνοι, Έλληνες από τον Πόντο, Αλβανοί και Βορειοηπειρώτες, μονογονεϊκές οικογένειες, χρήστες ναρκωτικών), β) βελτιώσεις υποδομών κοινωνικής ένταξης, γ) κέντρο υποστήριξης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αυτών των ομάδων.

Βελτίωση δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής υποδομής: Βελτίωση αστικού περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής: α) βελτιώσεις στη ζώνη του Δενδροπόταμου, β) κέντρο ελέγχου των εκπομπών ρύπων, γ) προληπτική φροντίδα υγείας, ανάπτυξη πολιτιστικής υποδομής.

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 15.445.000 ecu. Κοινοτική συμμετοχή 10.825.000 ecu

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 13.583.300 ευρώ. Κοινοτική συμμετοχή 8.438.475 ευρώ.

URBAN I: ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ανάπλαση πρώην
στρατοπέδου Παπακυριαζή

Κτίριο Δήμου Πολίχνης

Θεραπευτική Κοινότητα
«Ιθάκη»

URBAN I: ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.8: URBAN I - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

Περιγραφή της περιοχής: Η Ερμούπολη είναι μια πόλη 16.000 κατοίκων στο νησί Σύρος. Είναι το πρώτο αστικό βιομηχανικό κέντρο της χώρας και σημαντικό πολιτιστικό κέντρο. Η περιοχή εφαρμογής έχει 13.000 κατοίκους και ανεργία 33%.

Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά: Ο οικονομικός και φυσικός ιστός της πόλης έχει καθαρά αστικό χαρακτήρα. Την τελευταία δεκαετία η αποβιομηχάνιση και η αναδιάρθρωση χτύπησε τους παραδοσιακούς βιομηχανικούς κλάδους της (υφαντουργία, ναυπηγεία) δημιουργώντας πολύ υψηλή ανεργία (30% ή 1.500 άνεργοι σε σύνολο 5.648 οικονομικά ενεργού πληθυσμού), απειλώντας με διάλυση την οικονομία της περιοχής και καταστρέφοντας ζωτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Στρατηγική: Αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας με την ανάπτυξη μιας διαφοροποιημένης τοπικής οικονομίας, βασισμένης σε υπάρχουσες δεξιότητες και τεχνογνωσία. Τα μέτρα περιλαμβάνουν αναπτυξιακές δράσεις για επισκευή πλοίων, βιομηχανία και βιοτεχνία μικρής κλίμακας, δημόσια διοίκηση και εκπαίδευση.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Ναυτιλιακές δραστηριότητες: α) ναυτική κατάρτιση, β) ναυπηγεία (και υποστηρικτικές υπηρεσίες), γ) μαρίνα για χειμερινό ελλιμενισμό (και υποστηρικτικές υπηρεσίες), δ) παραδοσιακά ναυπηγεία (ξύλινα καΐκια). Μεταποίηση και σχεδιασμός προϊόντων.

Εξασφάλιση απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό: Κατάρτιση: α) επανένταξη γυναικών στην αγορά εργασίας και κοινωνική αλληλεγγύη, β) κατάρτιση για τις ενισχυόμενες μονάδες του μεταποιητικού τομέα και για τον εκσυγχρονισμό και οργάνωση των τουριστικών μονάδων.

Περιβάλλον: Αστική ανάπτυξη: α) αποκατάσταση παραδοσιακών ιστορικών κτιρίων και εισαγωγή νέων οικονομικών και κοινωνικών χρήσεων σε αυτά, β) ανάπτυξη ενός πολιτιστικού μονοπατιού ως πόλο έλξης πολιτιστικού τουρισμού, γ) βελτίωση δικτύου και εγκαταστάσεων μεταφορών.

Διάφορα: Εκπαίδευση - Πολιτισμός: α) Μουσείο Βιομηχανικής Ιστορίας, β) Πανεπιστήμιο Αιγαίου, γ) Πολιτιστικός τουρισμός.

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 6.253.000 ecu, Κοινοτική συμμετοχή 3.900.000 ecu

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 4.867.333 ευρώ, Κοινοτική συμμετοχή 3.568.000 ευρώ.

URBAN I: ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

URBAN I: ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ – ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.9: URBAN I - ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ - ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

Περιγραφή της περιοχής: Το Κερατσίνι είναι μια αστική περιοχή με πληθυσμό περίπου 9.000 κατοίκους. Βρίσκεται δίπλα στη λιμενική ζώνη του Πειραιά. Η περιοχή παρέμβασης καλύπτει 37 εκτάρια. Η ανεργία φτάνει το 20%.

Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά:

Χρήσεις γης: Βιομηχανία, τριτογενείς δραστηριότητες και χαμηλής ποιότητας κατοικία.

Οικονομία: Λόγω αποβιομηχάνισης, αναδιάρθρωσης των λιμενικών δραστηριοτήτων και ανεπαρκούς δομής του τριτογενούς τομέα, η περιοχή έχει υψηλή ανεργία που χτυπά περισσότερο τις θέσεις εργασίας σε παραδοσιακούς κλάδους (ξύλο, χημικά, ναυπηγεία, λιπάσματα). Επίσης, υπάρχουν προβλήματα αστικής απομόνωσης λόγω των γειτονικών βιομηχανικών ζωνών, κακός αστικός σχεδιασμός, κακό σύστημα μεταφορών, αδυναμία εκσυγχρονισμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Κοινωνική δομή: Κοινωνική απομόνωση ευπαθών ομάδων (γυναίκες, νέοι, μουσουλμάνοι, γέροι) με φαινόμενα μόνιμης διαθρωπτικής ανεργίας.

Αστικό περιβάλλον-υποδομές: Συγκρούσεις χρήσεων γης, κατάτμηση του αστικού δικτύου, χαμηλής ποιότητας αστικό περιβάλλον (κακές συνθήκες στέγασης, έλλειψη υποδομών και κοινωνικών εξυπηρετήσεων, κακό δίκτυο μεταφορών) και καταστροφή ιστορικών αστικών στοιχείων.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Βελτίωση της οικονομικής βάσης με τη στήριξη του παραγωγικού ιστού που βρίσκεται σε κρίση: α) νέες οικονομικές χρήσεις στα ερειπωμένα βιομηχανικά κτίρια, β) σύστημα υποστήριξης νέων μικρών επενδύσεων, γ) Κέντρο Στήριξης του εκσυγχρονισμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Εξασφάλιση απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό: Επιδίωξη μιας επιθετικής πολιτικής απασχόλησης: α) εξειδικευμένη κατάρτιση, β) προγράμματα επαγγελματικής προσαρμογής, γ) πρόγραμμα επιχορηγούμενων θέσεων εργασίας.

Βελτίωση δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής υποδομής: Βελτίωση κοινωνικής συνοχής: α) κατάρτιση απομονωμένων κοινωνικών ομάδων, β) υποδομή για την επαγγελματική ένταξη των γυναικών, γ) δραστηριότητες επανένταξης κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων.

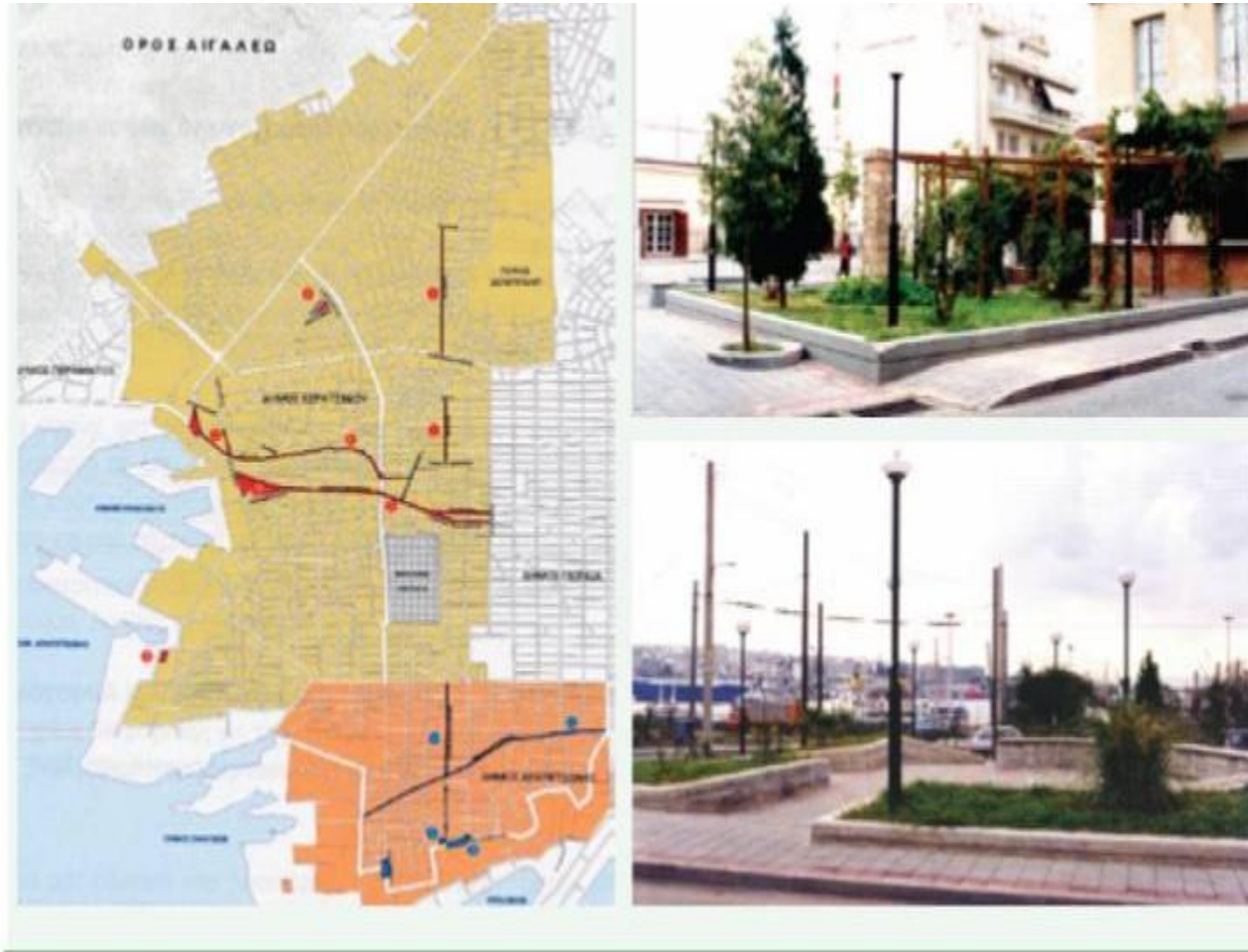
Περιβάλλον: Αστικό περιβάλλον και υποδομές: α) αποκατάσταση της επαφής αστικού ιστού με το θαλάσσιο μέτωπο (άνοιγμα του φράγματος που δημιουργεί η παράκτια βιομηχανική ζώνη), β) σύστημα μικρών λεωφορείων (βελτίωση μεταφορικών συνδέσεων), γ) ευκολίες στάθμευσης (βελτίωση υποδομής εμπορικής δραστηριότητας), δ) δίκτυο δημόσιων χώρων, ε) δίκτυο θέρμανσης της περιοχής, ζ) κατάρτιση για διαχείριση.

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 18.123.000 ecu, Κοινοτική συμμετοχή 11.000.000 ecu

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 11.543.590 ευρώ, Κοινοτική συμμετοχή 8.200.000 ευρώ.

URBAN I: ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ – ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

URBAN I: ΠΑΤΡΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.10: URBAN I - ΠΑΤΡΑ

Περιγραφή της περιοχής: Η Πάτρα με πληθυσμό 155.000 κατοίκους είναι μία από τις δύο «πόλεις» της Ελλάδας προς τα δυτικά (μέσω Ιταλίας) και διοικητικό κέντρο των νοτιο-δυτικών περιοχών της χώρας. Η οικονομική της ευημερία εξαρτάται κυρίως από το λιμάνι και το εμπόριο, τη βιομηχανία και το Πανεπιστήμιο Πατρών. Η περιοχή εφαρμογής καλύπτει 1.400 εκτάρια, έχει πληθυσμό 77.000 κατοίκους και ανεργία 15-17%.

Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά: Από τη δεκαετία του 1980 η βιομηχανία της Πάτρας αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, ενώ το λιμάνι της με την ανεπαρκή υποδομή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στον νέο ρόλο του. Οι τάσεις αυτές είχαν ισχυρή αρνητική επίδραση στην υπόλοιπη οικονομία της πόλης, προκαλώντας υψηλή ανεργία και ανάγκη αναπροσανατολισμού των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Η απουσία κινήτρων και η ανεπαρκής υποδομή βασικής επαγγελματικής κατάρτισης είχαν ως αποτέλεσμα το 25% του νεανικού πληθυσμού να είναι δομικά ανεκπαιδευτο. Υπάρχουν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που έχουν σχέση με την οικογένεια (ανύπαντρες μητέρες, βία στην οικογένεια κ.λπ.) ή τα ναρκωτικά.

Στρατηγική: Κύριος στόχος είναι η αναζωογόνηση του οικονομικού ιστού των περιοχών που πλήττονται, η απορρόφηση της ανεργίας, η καταπολέμηση της διαρθρωτικής ανεργίας μέσω κατάρτισης και η αποτροπή ανεπιθύμητων κοινωνικών φαινομένων και της μετανάστευσης σε άλλες αστικές περιοχές.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Στήριξη του παραγωγικού ιστού α) θερμοκοιτίδα μικρομεσαίων επιχειρήσεων, β) δημοσιότητα και πληροφόρηση, γ) επιχορηγήσεις και υποστήριξη.

Εξασφάλιση απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό: Ανάπτυξη του ανθρώπινου παράγοντα α) επαγγελματική κατάρτιση, β) κοινωνικές δράσεις και κοινωνική υποδομή.

Βελτίωση δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής υποδομής: Αστικές περιβαλλοντικές δράσεις α) αστική αναγέννηση, β) βελτίωση των μεταφορών και της προσβασιμότητας.

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 12.731.000 ecu, Κοινοτική συμμετοχή 9.548.000 ecu

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 11.465.834 ευρώ, Κοινοτική συμμετοχή 8.599.375 ευρώ.

URBAN I: ΠΑΤΡΑ

Αποκατάσταση και αλλαγή χρήσης Δημοτικών Σφαγείων και μετατροπή τους σε πολυεπίπεδο εκθετήριο

Πολύκεντρο υποστήριξης-απασχόλησης επαγγελματικής κατάρτισης, φύλαξης παιδιών

URBAN I: ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.11: URBAN I - ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

Περιγραφή της περιοχής: Το Περιστέρι είναι μια πυκνοκατοικημένη, προσφυγική, αστική περιοχή στην «είσοδο» μιας βιομηχανικής ζώνης της Αθήνας με 140.000 κατοίκους και ανεργία 14%.

Κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά: Η πόλη έχει μεγάλο αριθμό μικρών μεταποιητικών επιχειρήσεων και μερικές μεσαίου μεγέθους βιομηχανικές και εμπορικές μονάδες. Οι περισσότερες από αυτές έχουν επείγουσα ανάγκη εκσυγχρονισμού. Το οικιστικό απόθεμα είναι κακό, υπάρχουν ελλείψεις βασικών υποδομών και περιβαλλοντικά προβλήματα. Το επίπεδο εισοδήματος είναι από τα χαμηλότερα της Αττικής, ενώ η ανεργία ξεπερνά το 14% (4.800 άτομα) θίγοντας ιδιαίτερα τους νέους και τις γυναίκες, ενώ πολλοί εργάζονται κατά διαστήματα ή με το κομμάτι.

Στρατηγική: Βασικοί στόχοι: α) εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του επιχειρηματικού ιστού, β) προώθηση συνθηκών ίσων ευκαιριών για όλες τις ομάδες εργαζομένων και καλύτερη κοινωνική στήριξη (και υγειονομική περίθαλψη), γ) βελτίωση του υποβαθμισμένου αστικού περιβάλλοντος.

Εκκίνηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων: Η κινητήρια δύναμη του όλου σχήματος είναι το Κέντρο Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων (ΚΥΒΕ) του οποίου ο ρόλος είναι να συνεισφέρει στον εκσυγχρονισμό και την ανταγωνιστικότητα του επιχειρηματικού ιστού με θετικές συνέπειες και στον εμπορικό τομέα. Η νέα επιχειρηματική δραστηριότητα θα αποσκοπεί στην απορρόφηση της ανεργίας με κοινωνικά ευαίσθητο τρόπο. Αυτή η δράση προβλέπει επίσης τη βελτίωση των συνδέσεων μέσω της δημιουργίας γραμμής μικρών λεωφορείων.

Βελτίωση δημόσιων υπηρεσιών και κοινωνικής υποδομής: Βελτίωση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης σε εξυπηρετήσεις κοινωνικής στήριξης (συμβουλευτικές υπηρεσίες, σταθμούς εργαζομένων γυναικών, παιδικούς σταθμούς, μονάδες κατά των ναρκωτικών, κέντρα υγείας, κέντρα νεότητας, κέντρα συνεταιριστικών επιχειρήσεων).

Περιβάλλον: Αστικές και περιβαλλοντικές βελτιώσεις (και κατάρτιση σε δεξιότητες συντήρησης).

Αρχικός προϋπολογισμός (απόφαση 28.03.1995) - Συνολικό κόστος 12.471.000 ecu, Κοινοτική συμμετοχή 8.613.000 ecu.

Προϋπολογισμός μετά την τελευταία τροποποίηση (31.08.2000) - Συνολικό κόστος 10.227.000 ευρώ, Κοινοτική συμμετοχή 7.670.250 ευρώ.

URBAN I: ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

Κτίριο των Συμβουλευτικών Σταθμών 1) εργαζόμενης γυναίκας, 2) δημιουργικής απασχόλησης παιδιών 6-12 ετών, 3) νέων- πρόληψης ιατροκοινωνικών προβλημάτων.

Κέντρο Υποστήριξης Βιοτεχνικών Επιχειρήσεων (ΚΥΒΕ).

2. Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II (2000-2006)

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II (1/3)

Η URBAN II (2000-2006) στηρίζεται στην εμπειρία της προηγούμενης καθώς και στη συζήτηση για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: *Αστική Ατζέντα* (1997) και *Πλαίσιο δράσης* (1998).

Η νέα έμφαση βρίσκεται: α) στην αστική βιωσιμότητα αλλά και β) στην διάδοση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων και οι δύο νέοι στόχοι είναι:

- Προώθηση καινοτόμων στρατηγικών για τη βιώσιμη οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση των μικρού και μεσαίου μεγέθους πόλεων ή μειονεκτικών περιοχών σε μεγαλύτερες πόλεις (αστική βιωσιμότητα)
- Ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών σε σχέση με τη βιώσιμη αστική αναζωογόνηση και αστική ανάπτυξη στην Κοινότητα (διάδοση των αποτελεσμάτων).

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II (2/3)

Η URBAN II προτείνει καινοτόμα αναπτυξιακά πρότυπα που συνδυάζουν:

- *βελτίωση των συνθηκών ζωής (π.χ. με την ανακαίνιση κτιρίων ή τη δημιουργία χώρων πρασίνου)*
- *δημιουργία θέσεων εργασίας (π.χ. στους τομείς περιβάλλοντος, πολιτισμού και υπηρεσιών προς τον πληθυσμό)*
- *ένταξη των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών τάξεων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης*
- *ανάπτυξη φιλικών προς το περιβάλλον συστημάτων δημόσιων μεταφορών*
- *δημιουργία αποτελεσματικών συστημάτων διαχείρισης ενέργειας και μεγαλύτερη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και*
- *χρήση πληροφορικής τεχνολογίας.*

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN II (3/3)

Η URBAN II ακολουθεί μια προσέγγιση που δημιουργεί προστιθέμενη αξία, επειδή:

- *στοχεύει σε μικρές περιοχές που αποτελούν εστίες σοβαρής υστέρησης και αυτό δίνει τη δυνατότητα για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περιοχή*
- *εστιάζει σε θέματα κοινοτικού ενδιαφέροντος, όπως η κοινωνική ένταξη, η ένταξη των μειονοτήτων και το φυσικό και αστικό περιβάλλον*
- *στηρίζεται σε ισχυρή εταιρική σχέση σε τοπικό επίπεδο (στα 2/3 των περιπτώσεων οι τοπικές αρχές είναι ο φορέας διαχείρισης ή επιτελούν de facto αυτή τη λειτουργία, ενώ σε πάνω από το 80% συμμετέχουν στη διαμόρφωση του προγράμματος)*
- *προωθεί ένα πρόγραμμα δικτύωσης για ανταλλαγή εμπειριών και ορθών πρακτικών.*

Τα ελληνικά προγράμματα της URBAN II 2000-2006

- Ηράκλειο
- Κομοτηνή
- Πέραμα

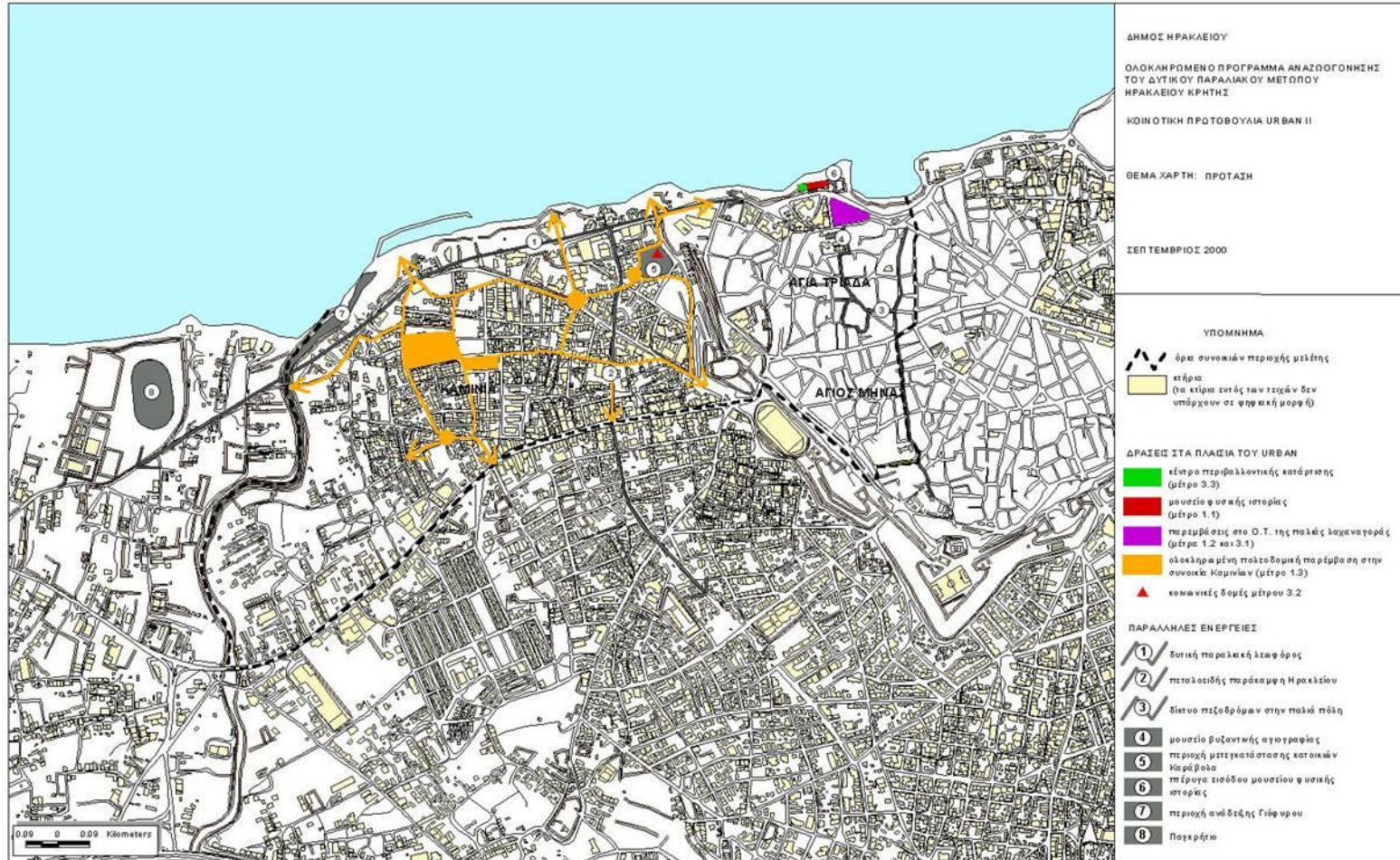
URBAN II: ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.12: ΗΡΑΚΛΕΙΟ - URBAN II

Τίτλος	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Οικονομική και Κοινωνική Αναζωογόνηση των Υποβαθμισμένων Περιοχών του Δυτικού Παραλιακού Μετώπου Ηρακλείου Κρήτης 2001-2006».
Προβλήματα	Το δυτικό παραλιακό μέτωπο του Ηρακλείου, μια ζώνη 140 εκταρίων με 20.000 κατοίκους, παρουσιάζει έντονα στοιχεία υποβάθμισης.
Χαρακτηριστικά της περιοχής	Υψηλό επίπεδο ανεργίας μακράς διάρκειας, υψηλό επίπεδο φτώχειας και αποκλεισμού, ιδιαίτερα υποβαθμισμένο περιβάλλον, σημαντικές ελλείψεις ικανοτήτων και δεξιοτήτων του ανθρωπογενούς δυναμικού.
Στόχοι	<p>Πρωταρχικός στόχος η οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών του δυτικού παραλιακού μετώπου του Ηρακλείου. Επιμέρους στόχοι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δραστική αλλαγή των χρήσεων γης και της φυσιογνωμίας συγκεκριμένων ζωνών του παραλιακού μετώπου. • Ενίσχυση της απασχόλησης. • Προσφορά δυνατοτήτων για ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων. • Κατάρτιση για επαγγελματική απορρόφηση του ανθρώπινου δυναμικού. • Αναβάθμιση της ποιότητας περιβάλλοντος και του αστικού εξοπλισμού. • Διατήρηση και ανάδειξη της ιστορικής μνήμης. • Βελτίωση και ανάπτυξη του κοινωνικού εξοπλισμού. • Ανάπτυξη υποδομών, προώθηση της καινοτομίας και δραστηριοτήτων σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος.
Αξονες προτεραιότητας και μέτρα	<p>Προτεραιότητα 1: Πολυλειτουργική αναβάθμιση της περιοχής παρέμβασης - προστασία του περιβάλλοντος.</p> <p>Μέτρο 1.1. Κτιριακό συγκρότημα Μουσείου Φυσικής Ιστορίας.</p> <p>Μέτρο 1.2. Υποδομές υποστήριξης και διασύνδεσης δικτύων πολιτιστικών δραστηριοτήτων.</p> <p>Μέτρο 1.3. Ολοκληρωμένη πολεοδομική παρέμβαση στον αστικό ιστό της περιοχής και πιλοτικές εφαρμογές.</p> <p>Προτεραιότητα 2: Στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων - καινοτομία.</p> <p>Μέτρο 2.1. Στήριξη-ενίσχυση μικρών επιχειρήσεων.</p> <p>Προτεραιότητα 3: Κατάρτιση - καταπολέμηση της ανεργίας - ισότητα.</p> <p>Μέτρο 3.1. Ενίσχυση απασχόλησης, δημιουργικότητας και πολιτισμού.</p> <p>Μέτρο 3.2. Νέες δομές κοινωνικής στήριξης ευπαθών κοινωνικών ομάδων.</p> <p>Μέτρο 3.3. Δημιουργία κέντρου κατάρτισης σε θέματα περιβάλλοντος.</p>
Χρηματοδότηση	Συνολικό κόστος: 10.913.948 ευρώ, Συμμετοχή ΕΤΠΑ: 8.185.461 ευρώ

URBAN II: ΗΡΑΚΛΕΙΟ

URBAN II: ΚΟΜΟΤΗΝΗ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.13: ΚΟΜΟΤΗΝΗ - URBAN II	
Τίτλος	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κομοτηνή: Βιώσιμη Πόλη για όλους 2001-2006»
Προβλήματα	Η Κομοτηνή είναι μία από τις φτωχότερες περιοχές της Ε.Ε. Ο πληθυσμός της πόλης είναι διάφορων προελεύσεων, πολυπολιτισμικός και πολυθρησκευτικός. Η περιοχή παρέμβασης καλύπτει μια ζώνη 180 εκταρίων με πληθυσμό 20.000 κατοίκους
Χαρακτηριστικά της περιοχή	Μεγάλα τμήματα της πόλης με αποσπασμένο αστικό ιστό. Εμπορικό κέντρο με ανεπαρκείς συνθήκες κυκλοφορίας, χαμηλές τεχνικές υποδομές και αναξιόπιστο οικοδομικό απόθεμα. Πολεοδομική αναρχία και κυκλοφοριακά αδιέξοδα. Συνοικία γκέτο της μουσουλμανικής ομάδας με υψηλό επίπεδο ανεργίας, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, οδικό σύστημα χαμηλής ποιότητας και απουσία κοινωνικού εξοπλισμού. Συνοικία γκέτο των τσιγγάνων (τενεκεδούπολη) με αναλφαριθμητισμό, υψηλό ποσοστό παραβατικότητας, απουσία στοιχειωδών τεχνικών υποδομών, υψηλότατο δείκτη ανεργίας και κοινωνικό αποκλεισμό.
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Κοινωνικο-οικονομική ένταξη των μουσουλμάνων, αθίγγανων και παλινοστούτων. • Βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. • Τόνωση της οικονομικής ζωής και της επιχειρηματικότητας και συνδυασμένη κοινωνική και πολιτιστική αναζωογόνηση της πόλης. • Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και παροχή ίσων ευκαιριών – ενεργοποίηση των πολιτών. • Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Κομοτηνής σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο και τόνωση της εξωστρέφειας της.
Άξονες προτεραιότητας και μέτρα	<p>Προτεραιότητα 1: Πολυλειτουργική και οικολογική αστική ανάπλαση.</p> <p>Μέτρο 1.1. Παρεμβάσεις ανάπλασης υποβαθμισμένων περιοχών.</p> <p>Μέτρο 1.2. Ανάδειξη αστικού ιστού.</p> <p>Μέτρο 1.3. Προστασία περιβάλλοντος.</p> <p>Προτεραιότητα 2: Ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.</p> <p>Μέτρο 2.1. Επιχειρηματικές δραστηριότητες και απασχόληση.</p> <p>Μέτρο 2.2. Δομές και υποδομές στήριξης της επιχειρηματικότητας.</p> <p>Προτεραιότητα 3: Κοινωνία των πολιτών.</p> <p>Μέτρο 3.1. Καταπολέμηση κοινωνικού αποκλεισμού.</p> <p>Μέτρο 3.2. Βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες.</p> <p>Προτεραιότητα 4: Δικτυώσεις πληροφορικής.</p> <p>Μέτρο 4.1. Τεχνολογίες δικτυώσεων.</p>
Χρηματοδότηση	Συνολικό κόστος: 10.866.667 ευρώ, Συμμετοχή ΕΤΠΑ: 8.150.000 ευρώ

URBAN II: ΠΕΡΑΜΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ 16.14: ΠΕΡΑΜΑ - URBAN II

Τίτλος	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Οικονομική και Κοινωνική Αναζωογόνηση Περάματος 2001-2006»
Προβλήματα	Το Πέραμα έχει πληγεί από την κατάρρευση της ναυπηγοεπισκευαστικής δραστηριότητας κατά τη δεκαετία του 1980, με αποτέλεσμα την έντονη αποβιομηχάνιση και την πολύ υψηλή ανεργία. Οι επεμβάσεις συγκεντρώνονται σε μια έκταση 236 εκταρίων με 25.000 κατοίκους, κατά μήκος της παράκτιας ζώνης.
Χαρακτηριστικά της περιοχής	Υποβαθμισμένο οικιστικό περιβάλλον και κακές συνθήκες στέγασης. Υψηλά επίπεδα ρύπανσης της θάλασσας και της ατμόσφαιρας με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις για την υγεία των κατοίκων. Χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και φαινόμενα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none">• Αντιμέτωση της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας.• Αναβάθμιση του περιβάλλοντος και βελτίωση της ποιότητας ζωής.• Ανάπτυξη δικτύου υπηρεσιών φροντίδας και εξυπηρέτησης του πολίτη.• Ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω κατάρτισης.• Αξιοποίηση δυνατοτήτων που προσφέρει η Κοινωνία της Πληροφορίας.
Άξονες προτεραιότητας και μέτρα	<p>Προτεραιότητα 1: Πολυλειτουργική αναβάθμιση αστικών περιοχών - Προστασία περιβάλλοντος.</p> <p>Μέτρο 1.1. Δημιουργία υποδομών πολιτιστικού και εκπαιδευτικού τουρισμού και αναψυχής για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.</p> <p>Μέτρο 1.2. Αναβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.</p> <p>Προτεραιότητα 2: Στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων - Καινοτομίες.</p> <p>Μέτρο 2.1. Τεχνική υποστήριξη για τις ναυπηγοεπισκευαστικές επιχειρήσεις και προώθηση νέων πηγών απασχόλησης.</p> <p>Προτεραιότητα 3: Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού - Ισότητα ευκαιριών.</p> <p>Μέτρο 3.1. Βελτίωση των κοινωνικών υπηρεσιών και της εξυπηρέτησης του πολίτη.</p> <p>Μέτρο 3.2. Επαγγελματική κατάρτιση.</p>
Χρηματοδότηση	Συνολικό κόστος: 12.733.334 ευρώ, Συμμετοχή ΕΤΠΑ: 9.550.000 ευρώ

Επίλογος: Τα ελληνικά προγράμματα URBAN

Η Ελλάδα αντιμετώπισε τα προγράμματα URBAN με κεντρική διαχείριση:

- ως ένα ενιαίο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα στο οποίο το πρόγραμμα κάθε πόλης αποτελούσε ένα υποπρόγραμμα (URBAN I 1994-1999) με ενιαία διαχείριση ή
- ως ανεξάρτητα προγράμματα ένα για κάθε πόλη με τη μορφή Επιχειρησιακού Προγράμματος (URBAN II 2000-2006) αλλά με κοινή κεντρική διαχείριση από την κεντρική Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης της ΚΠ URBAN.

Η εφαρμογή τους συνάντησε πολλά εμπόδια και δυσκολίες:

α) στο θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο, πρόβλημα συντονισμού μεταξύ των τριών υπουργείων που συμμετείχαν στην Επιτροπή Παρακολούθησης (ΥΠΕΘΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Εργασίας),

β) αδυναμία των εμπλεκόμενων φορέων υλοποίησης να συνεργαστούν μεταξύ τους πάνω σε μια κοινή «πλατφόρμα» διαπραγμάτευσης και συνεννόησης

γ) κατακερματισμός των επιμέρους δράσεων.

Βιβλιογραφικές πηγές

- Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ., Πιτσιάβα Μ. 2007, ***Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη***, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Πηγές εικόνων

Διαφάνεια 6

- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/cities/cities_en.pdf

Χάρτης σελ.9

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 1995-2015/ Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση, υπό τον όρο ότι αναφέρεται η πηγή.

Διαφάνειες 12-23 και 29-34

Από το βιβλίο: Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ., Πιτσιάβα Μ. 2007, **Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη**, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα (Με άδεια από τις εκδόσεις Κριτική).

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Τάσιου Στεφάνια
Θεσσαλονίκη, Μάιος 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

